

!Glas Inicijative za REKOM

14/2013
april / travanj

BHSC

!Glas Inicijative za REKOM. –
God-1, br.1 (2011) - . - Beograd : Fond
za humanitarno pravo, 2011-. – 22 cm

Dostupno i na: [http://zarekom.org/
Glas-Inicijative-za-REKOM/index.sr.html](http://zarekom.org/Glas-Inicijative-za-REKOM/index.sr.html).
- Broj 1 (2011) na srp., od br. 1 (2012) na
srp, hrv. bos. i crnogorskom jeziku. –
Izlazi i engl., alb. i slov. izdanje
ISSN 2334-6728 = !Glas Inicijative
za REKOM
COBISS.SR-ID 512388023

IMPRESSUM

!Glas je publikacija Incijative za REKOM koja izlazi jednom mesečno.
Svi brojevi dostupni su na veb sajtu **ZaREKOM.org**.
Vesti o Incijativi za REKOM se mogu pratiti i na **Facebook** profilu: <http://www.facebook.com/ZaREKOM>.
PerKOMRA.ForRECOM, kao i na **Twitteru**: @ZaREKOMPerKOMRA
Kontakt:
email: regional@zarekom.org; Tel: +381 (0)11 3349 766; Fax: +381 (0)11 3232 460; Mob: +381 (0)63 393 048
Beograd, Za izdavača: Fond za humanitarno pravo, ISSN 2334-6728 COBISS.SR-ID 512388023

SADRŽAJ

UVODNIK

!O žrtvama je ovde reč.....2

AKTUELNO - NOVOSTI O REKOM-u

!Predsednica Kosova imenovala ličnog izaslanika za REKOM.....4

!Monitoring tranzicione pravde u postjugoslavenskim zemljama5

AKTUELNO

!Nasleđe Haškog tribunala

Mirko Klarin..... 6

Jelena Subotić10

Florence Hartmann.....13

Dženana Karup Druško.....18

Maja Munivrana Vajda.....20

INTERVJU: Nerma Jelačić, šefica Odseka za komunikacije Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju.....23

GLAS ŽRTAVA

!Svjedočenje: Đorđe Krstić.....26

1

Evropska Komisija. Ovaj dokument je izdat uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Koalicije za REKOM i Fonda za humanitarno pravo kao nosioca projekta i ne može se ni pod kojim okolnostima smatrati da odražava stav Evropske unije.

UVODNIK

!O
žrtvama
je ovde
reč...

Dinko Gruhonjić

Photo: Media centar Beograd

2

Nasleđe Haškog tribunala je, nažalost, bogato. Kažem "nažalost" pre svega jer to ujedno znači da su nam i ratovi bili, da budem morbidan, "bogati". Bili su to ratovi u kojima je počinjen i prvi genocid na tlu Evrope od završetka Drugog svetskog rata. Bili su to zverski ratovi. Ratovi u kojima je počinjen *magnum crimen*. Zato i suočavanje s prošlošću ide toliko sporo i tako teško. Tim pre što su scenaristi, izvođači i zagovornici *velikog zločina* prečesto na mestima odlučivanja, na mestima istraživanja, na mestima na kojima i dan-danas mogu komotno da ometaju ostvarenje pravde za žrtve ratova.

Ali, o žrtvama je ovde reč, a ne o njima - zločincima i saučesnicima.

Nasleđe Haškog tribunala svakako je još jedan argument u prilog tezi da su ratovi na prostoru bivše Jugoslavije zapravo najdokumentovaniji ratovi u istoriji ratovanja. Pravosudnom, istražnom dokumentovanju tih ratova u velikoj meri je doprineo i Tribunal. I na tome mu hvala, u ime budućih generacija, koje će - siguran sam - jednoga dana smoći snage da se pogledaju u ogledalo, kad se već naši savremenici stide vlastitog odraza.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju doprineo je i donošenju pravde za žrtve. Mada se ponegde o žrtve i ogrešio. Ali ja nisam od onih koji će, na spominjanje Haškog tribunala, odmah početi da kritikuju njegov rad. Jer pomislite samo: kako bi se princip kažnjivosti za ratne zločine uopšte sprovodio na prostoru bivše Jugoslavije, da nije bilo Haškog tribunala? Odgovor je vrlo jednostavan: prvo nikako, a potom veoma teško i skoro pa nikako. Ko bi svim onim silnim: velikim, srednjim i malim gospodarima ratova, mogao bilo čime zapretiti? Ko bi, recimo, 1993. godine ikada mogao poverovati da će iko od tih - tada neprikosnovenih - zlikovaca na kraju ipak završiti cvileći na klupi u Hagu?

Inspiracija za osnivanje stalnog Međunarodnog krivičnog suda, takođe pod patronatom UN, došla je upravo zahvaljujući osnivanju *ad hoc* tribunala za bivšu Jugoslaviju i za Ruandu. Time su UN izašle iz jalovosti i, makar to zasad bilo simbolično, poslale poruku da svaki

ratnozločinački diktator na ovom svetu ipak na kraju može odgovarati za zla koja je naneo. Da se nikada ne opuste.

Ali, o žrtvama je ovde reč, a ne o njima - zločincima i saučesnicima.

A šta ćemo mi učiniti sa haškim nasleđem, to će pre svega zavisiti od nas. Od toga šta ćemo uraditi i kako ćemo koristiti nasleđeno, zavisi i u kakvom zapravo društvu želimo živeti. Za početak smo svesni da, kada govorimo o žrtvama ratova na prostoru bivše Jugoslavije,

**Šta ćemo mi učiniti sa
haškim nasleđem, to će pre
svega zavisiti od nas.**

nasleđe Haškog tribunala jeste nedovoljno da bismo ostvarili onaj minimum pravde za žrtve. Ali će to nasleđe biti odlična pomoć i za buduću Regionalnu komisiju za žrtve (REKOM), kada je osnuju države nastale raspadom SFRJ.

Do sada su svoje pravne izaslanike za razgovore o REKOM-u imenovali predsednici svih država u regionu, sem jednog člana Predsedništva Bosne i Hercegovine. I **Tomislava Nikolića**, predsednika Srbije.

A Nikolić je, od dolaska na vlast pre nešto manje od godinu dana, poslao toliko loših poruka susednim zemljama, da se često nalazimo u situaciji da nas je stid umesto njega. Još jedna kockica u mozaiku tog stida je i činjenica da se Tomislav Nikolić nije udostojio niti da odgovori na molbu zagovarača REKOM-a da se susretne s njim. Barem može da imenuje svog pravnog izaslanika, koji će se baviti pitanjima kao što su potreba dokumentovanja stradanja građana bivše Jugoslavije, davanje imena žrtvama, mogućnost da javno svedoče i stavljanje činjenične tačke na te ratove. Da li je moguće da neko odbija da učestvuje u tako ljudskoj inicijativi?

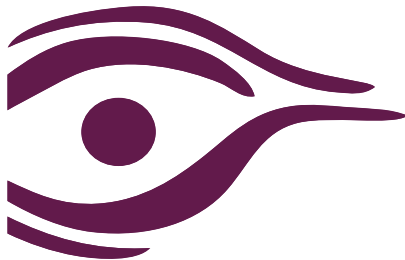
3

Ali, o žrtvama je ovde reč, a ne o njemu - Nikoliću.

Dinko Gruhonjić

Autor je novinar iz Beograda i član Regionalnog tima javnih zagovarača za osnivanje REKOM-a

!Predsednica
Kosova
imenovala
ličnog izaslanika
za **REKOM**

Inicijativa za REKOM
Initiative for RECOM
Иницијатива за РЕКОМ
Inicijativa për KOMRA
Pobuda za REKOM

Priština, 25.03.2013.

Predsednica Kosova, **Atifete Jahjaga**, imenovala je 25.03.2013. godine svog pravnog savetnika **Selima Selimija** za ličnog izaslanika u Regionalnoj ekspertsnoj grupi za REKOM. Do sada su svoje lične izaslanike imenovali predsednici Republike Hrvatske, Crne Gore i Makedonije, kao i dva člana Predsedništva Bosne i Hercegovine, dok se imenovanje ličnog izaslanika trećeg člana Predsedništva očekuje.

!Monitoring tranzicione pravde u postjugoslavenskim zemljama

Objavljen je izvještaj *Tranziciona pravda u postjugoslavenskim zemljama - 2010/2011.*

Predmet ovog izvještaja su relevantni događaji iz oblasti tranzicione pravde u zemljama bivše SFRJ: sudski procesi za ratne zločine počinjene u periodu 1991-1999. godine, institucionalne reforme koje se tiču lustracije, odnos institucija i javnosti prema osuđenima, izveštavanje medija o ratnim zločinima, komisije za istinu, rad organizacija civilnog društva na dokumentovanju činjenica o ratnim zločinima, rešavanje pitanja nestalih lica, povratak izbeglica, reparacije, memorijali. Izveštaj se zasniva na istraživanju koje su sproveli Fond za humanitarno pravo, Fond za humanitarno pravo Kosovo, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, Centar za istraživanje i kreiranje politika iz Makedonije, udruženje "Tranziciona pravda, odgovornost i sjećanje u BiH" i Centar za demokratiju i tranzicionu pravdu iz BiH.

Izveštaj je predstavljen javnosti u Prištini, Zagrebu, Beogradu, Banja Luci, Skoplju i Ljubljani. Možete ga preuzeti na website-u ZaREKOM.org:
<http://www.zarekom.org/Vesti/Tranziciona-pravda-u-postjugoslavenskim-zemljama-izvjestaj-za-2010/2011.bs.html>.

!Nasleđe Haškog tribunala

!Glas Inicijative za REKOM pozvao je eminentne stručnjake iz različitih oblasti da iznesu svoje viđenje na temu nasleđa Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Ovaj broj je u celini posvećen toj temi.

6

Mirko Klarin

**!Šta, zapravo,
"nasleđujemo"
od Tribunala**

Mirko Klarin

Photo: www.ecb.int

Kad god se u regionu povede reč o nasleđu Haškog tribunala, jedno od prvih pitanja koja se javljaju glasi: „Gde će, po zatvaranju suda, biti smeštena njegova arhiva?“ Da li će ostati u Hagu, biti preneti u sedište UN u Njujorku, ili će možda biti ustupljena nekom od regionalnih centara, na primer Sarajevu?

Nasleđe Haškog tribunala u zemljama bivše Jugoslavije ne zavisi od toga gde će se, konačno, nalaziti njegova arhiva. Gde god se nalazila, ono što je u njoj javno biće globalno dostupno na internetu i moći će da ga koriste svi zainteresovani, u regionu i van njega. Veliki deo te arhive je već sada dostupan na Tribunalovoj internet stranici, u vidu obimne baze podataka koja sadrži sudske spise svih presuđenih predmeta. Drugo je pitanje zašto se to što nam je već dostupno danas više koristi u svetu nego u regionu?

Nasleđe Haškog tribunala u zemljama bivše Jugoslavije, zapravo, ne zavisi više ni od samog suda. Tribunal je – da se poslužimo ocenom koju je pokojni lider italijanskih komunista **Enriko Berlinguer** svojevremeno izrekao na račun sovjetskog real-socijalizma – uveliko “iscrpeo svoju pokretačku snagu”.

U završnici mandata – sa preostala tri suđenja (**Karadžić, Mladić i Hadžić**) na kojima se uglavnom “recikliraju” svedoci i dokazi iz desetina do sada presuđenih predmeta – Tribunal

**Nasleđe Haškog
tribunala u zemljama
bivše Jugoslavije ne zavisi
od toga gde će se,
konačno, nalaziti
njegova arhiva.**

može malo ili nimalo dodati onome što je, na planu utvrđivanja činjenica o ratnim zbivanjima na prostorima bivše Jugoslavije, postigao u proteklih 20 godina. Dokazi o tome su već izvedeni i sadržani u presuđenim činjenicama brojnih pravosnažno okončanih suđenja za zločine u Bosni i Hercegovini (Karadžić i Mladić), odnosno Istočnoj Slavoniji (Hadžić). Najviše što bi se od ta tri tekuća suđenja moglo očekivati su eventualno neki novi

dokazi o ličnoj ulozi i odgovornosti optuženih, ali ne i o tome šta se i kako dogodilo u Srebrenici, Sarajevu, Prijedoru, Vukovaru ili Erdutu. To je već utvrđeno i presuđeno, više puta.

Tribunal bi u završnici mandata, istina, mogao pokvariti ponešto od toga što je postigao u prethodne dve decenije, ali ne toliko u utvrđivanju činjenica koliko na planu interpretacije normi međunarodnog krivičnog prava. Upravo to se nedavno dogodilo u slučajevima **Gotovine i Perišića**. Međutim, takve pravne (re)interpretacije će se pre svega odraziti na Tribunalovo “globalno nasleđe”, odnosno jurisprudenciju ili sudsku praksu koja se ostavlja postojećim i budućim međunarodnim krivičnim sudovima. To “globalno nasleđe” Tribunala je, po ocenama nekih eksperata za međunarodno pravo, ozbiljno podriveno poslednjim presudama Žalbenog veća kojima se značajno otežava ili čak onemogućava krivično gonjenje vojnih zapovednika odgovornih za neselektivno granatiranje nastanjenih područja ili za pomaganje i podržavanje ratnih zločina počinjenih od strane “posredničkih snaga”. Neki od eksperata su, čak, to nazvali “crnom mrljom” na inače izuzetno značajnom doprinosu Tribunala razvoju međunarodnog krivičnog prava.

Nove interpretacije međunarodnog krivičnog prava bi se, istina, mogle odraziti i na spremnost pravosuđa u regionu da krivično gone odgovorne na višim političkim i vojnim pozicijama. No, takve spremnosti nije u regionu bilo ni u naznakama i pre presuda Žalbenog veća u predmetima Gotovine i Perišića. Tužilaštvima u regionu, jednostavno, nije potreban alibi da bi se “uzdržala” od krivičnog gonjenja planera i/ili naredbodavaca zločina: za sada se, uglavnom, zadovoljavaju “sitnim ribama”, to jest neposrednim izvršiocima zločina.

Za region, u kojem i dalje dominiraju poricanje i istorijski revizionizam, utvrđene i presuđene činjenice o počinjenim zločinima su dugoročno ipak značajnije od novih pravnih interpretacija standarda (ne)selektivnog granatiranja (Gotovina) ili “konkretne usmerenosti” u pomaganju i podržavanju zločina (Perišić). Utvrđene i presuđene činjenice su, na sreću, manje podložne “kvarenju” putem kreativnih sudijskih interpretacija, mada se ni to ne može u potpunosti isključiti (vidi zašto je sudija Pokar, u svom protivnom mišljenju, ocenio “naprosto grotesknim” način na koji je većina u Žalbenom veću interpretirala **Tudmanove** i Gotovinine reči na famoznom Brionskom sastanku od 31. jula 1995).

Pokušajmo da, u najkraćem, napravimo “inventar” onoga što nam Tribunal, nezavisno od kontroverznih odluka koje su obeležile (ili će možda još obeležiti) završnicu njegovog mandata, ostavlja u nasleđe.

Prvo, Tribunal je uspostavio princip odgovornosti, koncept koji je do tada bio stran balkanskim gospodarima rata i ratnicima. Niko to nije bolje definisao od **Tihomira Blaškića**, zapovednika hrvatskih snaga u Srednjoj Bosni, koji je po odsluženju devetogodišnje zatvorske kazne za ratne zločine u jednom intervjuu izjavio: “Da nije osnovan Haški sud, živjeli bismo u uvjerenju da je moguće činiti masovne zločine za koje nitko nikada neće odgovarati.”

Tribunal je, dakle, označio početak kraja kulture nekažnjivosti koja je suvereno dominirala ne samo na prostorima bivše Jugoslavije, već i šire. Jer, da prva Tribunalova suđenja nisu pokazala da je međunarodno krivično pravosuđe moguće, nikada ne bi bili uspostavljeni drugi *ad hoc*, mešoviti ili specijalni tribunali za Ruandu, Sijera Leone, Kambodžu, Liban, pa ni stalni Međunarodni krivični sud. No, to je već deo “globalnog nasleđa”, kojem je region doprineo masovnim zločinima koji su početkom devedesetih doveli do stvaranja Haškog tribunala.

Princip odgovornosti Tribunal je primenio na relativno malom “uzorku” od 161 optuženog, ali je i s takvim ograničenim “uzorkom” uspeo da pokrije gotovo sve lokacije u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i na Kosovu na kojima su počinjeni masovni zločini za koje – kako je rekao Blaškić – “nitko nikada ne bi odgovarao... da nije bilo Haškog suda”.

Lokalna tužilaštva su od Haga “nasledila” dosijee stotina, ako ne i hiljada osumnjičenih koji su u protekle dve decenije bili pod istragom Tribunala.

Utvrđene i presuđene činjenice o tome šta se, zapravo, dogodilo na tim lokacijama – zasnovane na iskazima preživelih žrtava, očevidaca, “insajdera”, sudskih veštaka i drugih svedoka, poduprte hrpom dokumenata i forenzičkih dokaza – su nesumnjivo najvrednije “regionalno nasleđe” Tribunala.

Problem je, međutim, u tome što se javnost u regionu – ili oni koji oblikuju njeno interesovanje i svest – do sada uglavnom ili isključivo interesovala za krajnji ishod sudskog postupka: za presudu o krivici i kazni. A ono što je dovelo do takvog ishoda – dakle sve te presuđene činjenice, utvrđene u rigoroznom dokaznom postupku – su zanemarivane, pogotovo ukoliko su se kosile sa preovlađujućim predubedenjima o tome šta se dogodilo i ko je za to odgovoran.

Dalje, teško je zamisliti da bi se, bez pomoći Tribunala (i s njim povezane politike uslovljavanja međunarodne zajednice), pravosuđa u regionu reformisala i osposobila da i sama – s manje ili više entuzijazma i uspeha – krivično gone odgovorne za ratne zločine, ili barem njihove neposredne izvršioce.

Dugoročno nasleđe Tribunala u zemljama bivše Jugoslavije počiva na dva trenutno ne baš preterano čvrsta i stabilna stuba: lokalnom pravosuđu i civilnom društvu i njihovim organizacijama i inicijativama, poput REKOM-a. Tribunal je uspostavio princip da se masovni zločini ne mogu činiti nekažnjeno i krivično je gonio “šačicu odabranih” planera, naredbodavaca, podstrekača tih zločina, kao i njihovih saučesnika. No, lokalna tužilaštva su od Haga “nasledila” dosijee stotina, ako ne i hiljada osumnjičenih koji su u protekle dve decenije bili pod istragom Tribunalovog tužilaštva, ali su “propušteni” kroz njegovu retku mrežu, predviđenu samo za “krupne ribe”. Odnosno, kako u naslovu Tribunala stoji: on je predviđen za one “najodgovornije za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na prostorima bivše Jugoslavije od 1991. godine”. Ratni zločini ne zastarevaju i sve donedavno smo u Nemačkoj, Mađarskoj, Italiji i drugim zemljama imali suđenja optuženim za ratne zločine iz Drugog svetskog rata. Nema razloga da tako, u narednim decenijama, ne bude i u zemljama bivše Jugoslavije.

A da li će tako i biti u velikoj će meri, s obzirom na sadašnji odnos zemalja regiona prema Tribunalu i krivičnom gonjenju “sopstvenih” počinilaca ratnih zločina, zavisiti od organizacija i inicijativa civilnog društva. Njihova će odgovornost za očuvanje i primenu principa koje nam Tribunal ostavlja u nasleđe rasti u meri u kojoj će slabiti politika uslovljavanja i pritisak međunarodne zajednice za raščišćavanje sa zločinima iz prošlosti.

9

Činjenice utvrđene na Tribunalovim suđenjima i potvrđene van razumne sumnje u njegovim presudama su neiscrpan izvor materijala za detaljnu rekonstrukciju prošlosti i istinsko suočavanje s njom, kao i za suzbijanje razumnog poricanja zločina (nerazumnog će uvek biti). Treba ih, samo, “iskopati” iz Tribunalove arhive – bez obzira gde će se ona nalaziti – i plasirati ih na način koji neće ostavljati sumnju da su se događaji zaista odvijali na način na koji je to u presudama utvrđeno. Jer, dvadeset godina od osnivanja, “Tribunalova priča” najvećim delom ostaje tek da bude ispričana.

Autor je osnivač i glavni i odgovorni urednik novinske agencije SENSE specijalizovane za praćenje rada Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, Međunarodnog suda pravde i stalnog Međunarodnog krivičnog suda

Jelena Subotić

!Nerealna očekivanja štete nasleđu MKTJ

*Jelena Subotić
Photo: lična arhiva*

10

Nasleđe Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (MKTJ) je kompleksno, međusobno protivrečno, i veoma bogato. Želela bih da istaknem dva glavna argumenta u vezi sa brojnim i konkurentnim načinima za analizu nasleđa MKTJ. Prvo, u odsustvu šireg okvira tranzicione pravde u bivšoj Jugoslaviji, MKTJ je postao glavni instrument retributivne, ali i restorativne pravde, što je tu instituciju nepotrebno opteretilo uskim i tehničkim mandatom. Drugo, MKTJ je sam sebi nametnuo takva nerealna očekivanja težnjom da kod neprijateljski nastrojene domaće publike legitimizuje svoj rad kao put ka pomirenju i stvaranju tačnog istorijskog zapisa. Sud nije opremljen da daje takva obećanja, niti je u stanju da ih održi.

Moja glavna zamerka preteranom oslanjanju na MKTJ kao na glavni mehanizam tranzicione pravde na zapadnom Balkanu je njegov isključivi fokus na pojedinačnu krivičnu odgovornost kao instrument za ostvarivanje pravde. Problem je nastao kada je legitimna funkcija jednog suda za ratne zločine – ostvarivanje retributivne pravde za ozbiljne zločine – vremenom proširena i postala glavni mehanizam tranzicione pravde, ne samo retributivne, već i restorativne, ili čak reparativne pravde.

To je velikim delom bilo uzrokovano i činjenicom da su države bivše Jugoslavije bile neverovatno nespремne, ili su veoma kasnile sa usvajanjem bilo kakvih domaćih mehanizama tranzicione pravde. Ono što je još značajnije, međutim, jeste potpuno odsustvo rada na restorativnoj i reparativnoj pravdi. Ne postoje memorijalni projekti kojima bi bili priznati zločini počinjeni nad „drugim“ etničkim grupama, nema zvaničnih izvinenja države, niti reparacija i restitucije. Nikada nije sprovedena ozbiljna reforma obrazovanja koja bi uključivala promišljeno učenje o zločinima iz prošlosti, i iskazala poštovanje prema njihovim žrtvama. Zagovarači tranzicione pravde u regionu su bili veoma aktivni u promociji raznovrsnih primerenih modela, međutim državni zvaničnici su ih uglavnom

odbacivali, i oni su ostajali na marginama javne debate. Upravo zbog takvog siromaštva opšteg okvira tranzicione pravde, MKTJ je postao glavni mehanizam za ostvarivanje pravde - institucija sa super-ovlašćenjima koja prevazilaze ciljeve zbog kojih je osmišljena i koje je u stanju da ostvari.

Postoji i specifična nesrazmera između stalno rastućih očekivanja od MKTJ sa jedne, i mandata suda da krivično goni pojedinačne počinioc sa druge strane. Neosporno je i nepotrebno raspravljati o tome da pojedinačni počinioci zločina i oni koji su zločine naredili treba da odgovaraju. Međutim, u fokusiranju na pojedinačnu krivičnu odgovornost, previđa se da takav pristup baca u senku neke krupnije društvene promene, koje su post-konfliktnim društvima neophodne. Država veoma lako može da iskoristi pojedinačne procese kako bi se zaštitila od ozbiljnijih navoda o odgovornosti njenih organa za počinjene masovne zločine, prebacujući time odgovornost na nekolicinu pojedinaca, i ukidajući mogućnosti za upućivanje zvaničnih izvinjenja u ime države, kao i za pružanje reparacija žrtvama. U nedostatku drugih napora u oblasti tranzicione pravde, MKTJ je postao jedini takav mehanizam. Usled toga, sve ozbiljne prepreke pomirenju koje i dalje opstaju širom regiona – postale su slabost samog suda.

Država veoma lako može da iskoristi pojedinačne procese kako bi se zaštitila od odgovornosti njenih organa za počinjene masovne zločine, ukidajući time mogućnost za upućivanje zvaničnih izvinjenja i za pružanje reparacija žrtvama.

Iako mu je, kao glavnom nosiocu projekata tranzicione pravde u regionu, taj neprimereni teret nametnut zbog nedostatka kredibilnih domaćih napora u oblasti pravde, Tribunal je, umnogome, takva ogromna očekivanja postavio sam sebi. Na tom putu ka pomirenju, MKTJ je sebe predstavljao kao neku vrstu istoričara, uz argumentaciju da je stvaranje istorijskog, kredibilnog zapisa o tome šta se dogodilo, kome i zašto - neophodno za ostvarenje pomirenja.

11

Problem sa tim da MKTJ preuzima ulogu istoričara ogleda se, pre svega, u konceptu dokaza. Dokazi na osnovu kojih Tribunal (ili bilo koji drugi sud) utvrđuje činjenice, koriste se za utvrđivanje odgovornosti nekog konkretnog pojedinca, optuženog za neki konkretan zločin. Ta prosta činjenica se potpuno izgubila u histeričnoj reakciji regiona na oslobađajuće presude **Gotovini, Haradinaju i Perišiću**. MKTJ je utvrdio da ti pojedinci nisu odgovorni za određene zločine, a ne da ti zločini nikada nisu počinjeni. Iako takva presuda jeste značajna u kontekstu pojedinačnih slučajeva, tj. u postupku utvrđivanja krivice ili nevinosti optuženog – ona ne pruža definitivan istorijski sud o počinjenim masovnim zločinima, niti o nasleđu nasilja, uzrocima sukoba i državnoj ili društvenoj odgovornosti za zločine. Ta pitanja leže u domenu nekih drugih disciplina, institucija, naučnih metoda i teorijskih pristupa. Tribunal nije osmišljen sa tim ciljem, i nije trebalo da daje obećanja koja nije u stanju da održi.

Štaviše, u naporu da naglasi svoj doprinos pomirenju, Tribunal nije u potpunosti razumeo kako se „pomirenje“ shvata na lokalnom nivou. Za MKTJ, kao i za većinu institucija tranzicione pravde, „pomirenje“ je shvaćeno kao ko-egzistencija, priznavanje patnji drugih i ispravljanje nepravdi iz prošlosti. Međutim, na lokalnom nivou, a posebno među političkim

akterima, „pomirenje“ je vremenom počelo da označava izjednačavanje odgovornosti za zločine iz prošlosti – ukoliko bi se utvrdilo da su sve strane odgovorne, onda bi one mogle da krenu dalje i „pomire“ se. U skladu sa tim, kada političari iz Srbije govore o „pomirenju“, ono što zapravo traže od MKTJ je da potvrdi zločine koje su nad Srbima počinili Hrvati, Bošnjaci i Albanci, i to kao kompenzaciju za sramotu priznavanja srpskih zločina nad ne-Srbima. Pomirenje je, drugim rečima, bilo samo moneta, mehanizam trampe u procesu priznavanja zločina iz prošlosti. Ono nije bilo shvaćeno kao cilj sam po sebi, niti kao opšte dobro. Bilo je samo sredstvo za ostvarenje konkretnog cilja. Upravo zbog toga su skoro svi političari iz Srbije žalili kako oslobađanje Gotovine i Haradinaja predstavlja „kraj pomirenja“. Ono što su zapravo hteli da kažu - jeste da je to kraj naših napora da priznamo sopstvene zločine.

MKTJ nije razumeo ovaj politički kontekst, i nije bio pripremljen da se njime bavi. Iako važan pravni posao koji obavlja i dalje ima ogromnu vrednost, astronomska očekivanja koja su pred Tribunal postavili međunarodni akteri, lokalne vlasti, organizacije za ljudska prava, ali i sam sud – bila su nerealna, neprimerena, a možda čak i štetna za budućnost projekata tranzicione pravde u regionu. Ovakva upozoravajuća iskustva sa MKTJ bi trebalo primeniti i na Međunarodni krivični sud, i pronaći način za jačanje drugih, van-sudskih aktivnosti u post-konfliktnim zemljama, čije tumačenje odgovornosti države i društva nije ograničeno samo na nekolicinu visoko rangiranih zvaničnika. Time bi nasleđe tranzicione pravde postalo samo bogatije.

U naporu da naglasi svoj doprinos pomirenju, Tribunal nije u potpunosti razumeo kako se „pomirenje“ shvata na lokalnom nivou.

12

Autorka je profesorka Političkih nauka na Georgia State University u Atlanti i autorka knjige "Otimanje pravde: suočavanje s prošlošću na Balkanu"

Florence Hartmann

!Propuštene prilike Tribunala

Florence Hartmann

Photo: Radio Slobodna Evropa

Mnogi od nas su godinama pogrešno verovali da sudske institucije, a posebno međunarodne institucije poput MKTJ, mogu da doprinesu pomirenju. Na kraju krajeva, pomirenje i pravda su delovali duboko povezano, jer pomirenje bez pravde nije moguće, a Tribunal je imao mandat od Saveta bezbednosti UN da deluje kao instrument pomirenja. Međutim, kako su godine prolazile, sve više se sticao utisak da je odnos između mehanizama krivične pravde i pomirenja mnogo kompleksniji. Zato je došao trenutak da teoretičari i praktičari pažljivo ispitaju i razmotre ulogu međunarodne pravde u procesima pomirenja.

13

Nažalost, **Vuk Jeremić**, predsednik GSUN i bivši ministar spoljnih poslova Srbije, pokušao je da zloupotrebi raspravu o tim pitanjima na skupu o međunarodnim krivičnim sudovima i pomirenju koji je 10. aprila 2013. godine održan u zgradi UN. Sastanak je uglavnom i bio osmišljen da bi se iznele žalbe na tretman Srba u Hagu, i zapadne zemlje su ga upravo iz tog razloga bojkotovale. Zbog toga će svaki sledeći pokušaj iskrenog preispitivanja rada Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (MKTJ), uključujući i njegov kapacitet da bude katalizator regionalnih napora na suočavanju sa prošlošću, verovatno biti odložen na duže vreme. U međuvremenu, pitanje Tribunala moglo bi da se nađe na ničijoj zemlji - između onih koji žele da prikažu svoju politički motivisanu retoriku usmerenu protiv sistema vrednosti na kom su izgrađeni međunarodni sudovi, i onih koji se uzdržavaju od bilo kakve konstruktivne procene rada MKTJ, kako ne bi ostavili utisak da sabotiraju napore na sprečavanju nekažnjivosti.

Dvadeset godina nakon osnivanja MKTJ, i u svetlu nedavnih oslobađajućih presuda koje su iskristalisale jednu neočekivanu promenu u njegovom radu – bilo bi krajnje patetično ograničiti debatu na potvrdu toga da bi, da Tribunal nije uspostavljen, žrtvama pravda bila potpuno uskraćena, dok bi optuženi bili slobodni da učestvuju u svakodnevnom političkom životu.

U ovom trenutku MKTJ, preko svog Žalbenog veća, sprovodi reformu krivičnih standarda u očiglednom pokušaju da ograniči odgovornost rukovodstva i organa država koje su učestvovala u ratovima devedesetih. Uprkos tome što je i sam Tribunal upozoravao da nove i restriktivne standarde odgovornosti uvedene drugostepenom presudom u predmetu **Perišić** "ni na koji način ne treba shvatiti kao osnov za prebacivanje odgovornosti sa viših oficira na direktne počinioce kriminalnih akata" - pokrenuta reforma ponovo je otvorila pravne praznine i prostor za nekažnjivost koje razna međunarodna krivična tela već dve decenije pokušavaju da zatvore.

Ovakva reforma odražava jasan pokušaj da se odgovornost za ratne zločine prebaci sa ratnih komandanata na pojedince koji su sprovodili tuđe zločinačke planove, skovane daleko od prve linije fronta. Ona je izazvala ozbiljnu zabrinutost čak i među sudijama MKTJ, koje su i same oštro kritikovale nove standarde, opisavši ih kao protivne zdravom razumu. Na takve probleme je potrebno odgovoriti ozbiljno, i ekscesi **Vuka Jeremića**, predsednika Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (GSUN), ne smeju biti izgovor za ignorisanje tekuće i zabrinjavajuće politike koju, preko Žalbenog veća MKTJ, sprovodi njegov predsednik. Činjenica da je, u predmetima **Perišić**, **Gotovina** i **Markač**, Žalbena veće odbilo da uvede dokaze u vezi sa opštim okolnostima rata, i da je (u predmetu Perišić) odbacilo čitav niz nalaza iz nekih ranijih procesa pred Tribunalom, ali i drugim međunarodnim sudovima, poput Međunarodnog krivičnog suda (MKS) – takvo preispitivanje čini još neophodnijim. Pometnja koju su izazvale nedavne odluke Žalbenog veća samo je dodatno podrila ionako težak proces pomirenja u bivšoj Jugoslaviji.

Da je MKTJ izbegao neuspehe, bio bi u položaju da uradi puno više kako bi ljudima Balkana pomogao da se izbore sa svojom prošlašću.

14

Ipak, MKTJ je pred lice pravde izveo i neke od pojedinaca koji snose najveću odgovornost za zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji. Prikupio je činjenice i dokumente koji bi, da taj sud nije uspostavljen, bili uništeni ili skriveni od očiju javnosti. Međutim, Tribunal nije uspeo da rasvetli kompleksnu činjeničnu situaciju i komandnu strukturu iza počinjenih zločina, niti je ispunio svoje najvažnije obećanje - da glavne arhitekture ratnih užasa neće izbeći kaznu za zločine koje su počinili. Treba napomenuti da Tribunal jeste u određenoj meri razjasnio strukturu ratnog nasilja, ali ne i uzroke samog rata ili, poput Nirnberga, okolnosti nastanka ubilačkih režima i njihove ideologije. Prema rečima pokojne **Stephane Hessel**, svedokinje u nirnberškim, ali i nekim skorijim procesima, poput vanrednog krivičnog suda u Kambodži – ključni faktor pomirenja u Nemačkoj bilo je jasno priznanje da odgovornost za zločine Holokausta snosi nacistički režim.

Međunarodni krivični sudovi nisu uvek najbolje opremljeni da podstiču pomirenje i rešavaju sve bolesti jednog post-konfliktnog društva. Međutim, retributivna pravda će uvek biti ključni deo svakog procesa pomirenja. Krivični procesi nisu samo sredstvo za ispunjavanje legitimnih očekivanja žrtava, oni su ujedno i jedini delotvoran instrument u borbi protiv nekažnjivosti. Krivična suđenja imaju centralnu ulogu u obnovi vladavine prava u post-konfliktnim društvima, a time i u sprečavanju nekažnjivosti. Nekažnjivost nije samo preduslov masovnih zločina, već i sam obrazac koji omogućava vršenje kolektivnog nasilja.

Ali, pozitivni efekti krivičnih procesa uvek su uslovljeni spremnošću, odnosno nespremnošću društva i države da tu ekstenziju pravde iskoriste u procesu suočavanja sa svojom prošlošću.

Kako je to definisao **Paul Ricour**, „doprinos miru kroz sudske presude“, odnosno druga funkcija u aktu presuđivanja čiji su ciljevi dugoročni – zahteva učeske posrednika. U skladu sa starom rimskom izrekom *suum cuique tribuere* (svakom svoje) koja opisuje ulogu prava - kvalifikovanje počinjenih krivičnih dela, otkrivanje nanetih povreda i srazmerno kažnjavanje pojedinačnih počinilaca na osnovu utvrđene krivice - pravda ne samo da pruža institucionalnu alternativu nasilju, već *de facto* nalaže državi, u čije ime su zločini i počinjeni – da se, zajedno sa čitavim društvom, distancira od svoje kriminalne politike iz prošlosti.

Iako je doprinos MKTJ pomirenju u bivšoj Jugoslaviji bio veoma ograničen, to ne treba da nas navede na pogrešan zaključak da pravda nema ozbiljnu ulogu u procesima pomirenja. Postoji puno načina da sam akt presuđivanja, domaći ili međunarodni, ostvari širu društvenu funkciju. Na primer, MKTJ je bio opremljen da identifikuje kriminalne režime i ideologije koje su stajale iza državno sankcionisanog nasilja u bivšoj Jugoslaviji. Bio je i u položaju da potvrdi odgovornost države za neke zločine. Umesto toga, MKTJ je uvek bio veoma nespreman (a čini se da je u poslednjoj fazi rada suda ta nespremnost postala još izraženija) da pokaže prstom na države čiji je suverenitet bio privremeno uzurpiran od strane kriminalnih režima. Takvi režimi su, u nameri da opravdaju masovno nasilje

Pristupanje Koaliciji za REKOM

Ime i prezime _____

Organizacija

Država _____

Adresa _____

Email _____

Website _____

Telefon _____

Potpisi.

Zbog sebe. Da se zna.

Da se ne zaboravi. Da se ne ponovi.

Da krenemo dalje.

usmereno na stvaranje etnički čistih teritorija, kriminalizovali čitave društvene sisteme balkanskih država. Sudije Tribunala su godinama uporno odbijale da izađu iz okvira striktnog tumačenja krivične pravde i preuzmu na sebe teret ciljeva koji su usko povezani sa kompleksnim i spornim pitanjima poput pomirenja – međutim, nedavno su ipak sebi dali za pravo da oslobode Srbiju od odgovornosti za zločine počinjene u Bosni, kao i Hrvatsku za zločine počinjene u avgustu 1995. godine nakon operacije *Oluja*. Time su samo izazvali dodatnu ogorčenost žrtava.

Da je MKTJ izbegao opisane neuspehe, bio bi u položaju da uradi puno više kako bi ljudima Balkana pomogao da se izbore sa svojom prošlošću. Umesto toga, novi režimi – koji nisu učinili nikakav napor da, kroz proces ozbiljnog suočavanja sa nasledem rata, dođu do istine i obnove poverenje među građanima i veru u državne institucije – nikada se nisu osetili primoranim da naprave distancu prema kriminalnoj politici prošlosti i njenoj ideologiji. Štaviše, poricali su počinjene zločine (nedavna debata u GSUN je odličan primer toga), ili su, u najboljem slučaju, svaljivali krivicu na pojedinačne počiniocce, posebno one nižeg ranga ili čina. Time su zapravo samo ohrabrali društvo da se oslobodi tereta svoje istorijske krivice, i izbegne bilo kakvu iskrenu debatu o svojoj nasilnoj prošlosti.

Čak i kada na svetu ne bi postojali procesi pomirenja kojima međunarodni krivični sudovi mogu da doprinesu, sam akt donošenja presude za počinjene ratne zločine uvek će predstavljati nešto više od osвете za patnju i gubitke žrtava. U najmanju ruku, taj akt je

Potpis podrške za osnivanje REKOM

Ime i prezime _____

Država _____

Adresa _____

Email _____

Matični broj/Osobni identifikacijski broj _____

Broj lične karte/Broj osobne iskaznice _____

Broj pasoša/Broj putovnice _____

Broj vozačke dozvole _____

Potpisi.

Zbog sebe. Da se zna.

Da se ne zaboravi. Da se ne ponovi.

Da krenemo dalje.

polazna tačka za bilo koju vrstu restorativnog procesa. Međutim, da bi posrednici u post-konfliktnim društvima zaista iskoristili tu ekstenziju pravde i angažovali se na suočavanju sa zločinima i uzrocima kolektivnog nasilja iz prošlosti – neophodno je da međunarodni krivični sudovi ne budu oslobođeni tog dela svog osnovnog zadatka. Jasno je da se akt presuđivanja u jednom procesu za ratne zločine razlikuje od bavljenja običnim kriminalom – on, bar delimično, zahteva i rasvetljavanje nekih ključnih društvenih pitanja. Time se post-konfliktnom društvu omogućava da bolje razume kako je, bez većeg otpora, uopšte i bilo uvučeno u čitav proces kolektivnog nasilja i povreda, i da na taj način identifikuje postupke koji zaslužuju da se nađu u mračnom delu nacionalne istorije, zajedno sa svim ostalim negativnim pojavama iz prošlosti.

Suđenja za ratne zločine bi trebalo da predstavljaju izvor znanja, uključujući i znanje o kompleksnim činjeničnim situacijama i komandnim strukturama. Da bi takvo znanje konačno prerاسlo u društveno priznanje realnosti svega što se dogodilo, neophodno je preduzeti osnovne korake koji žrtvama i počiniocima omogućavaju da obnove narušene odnose u svojim zajednicama, a time i da ponovo dožive budućnost kao nešto zajedničko. Znanje koje suđenja za ratne zločine generišu o počinjenim zločinima i kontekstu u kom su izvršena – u direktnoj je vezi efektima pravde na proces pomirenja. Što je takvo znanje ograničenije i protivrečnije, to su efekti koje pravda ostvaruje manji. Tribunalu nisu bili potrebni novi instrumenti ili specifična uputstva za podsticanje državnih priznanja koja bi izmirila sve ljude bivše Jugoslavije. Bilo mu je potrebno samo da se kloni politike, i da razume, prihvati i ispuni svoj mandat. Tome su, bar na početku, bile posvećene i sve sudije Tribunala.

Uloga krivične pravde nije da ujednačava sukobljene narative koji svojim improvizovanim kompromisima, osmišljenim da smiruju tenzije - zapravo samo produbljuju podele u post-konfliktnim društvima. Zadatak suda je da beskompromisno i neosporno utvrdi činjenice. U nerazrešivom sukobu suprotstavljenih narativa i argumenata, žrtve i počinioci će upravo na tim činjenicama morati da izgrade neki vid kompromisa koji je u stanju da okonča beskrajno recikliranje različitih verzija istorije. Time će, konačno, doći i do pomirenja.

Autorka je francuska novinarka i bivša portparolka glavne tužiteljke Haškog tribunala Carle Del Ponte

Pozitivni efekti krivičnih procesa uvek su uslovljeni spremnošću, odnosno nespremnošću društva i države da tu ekstenziju pravde iskoriste u procesu suočavanja sa svojom prošlošću.

Dženana Karup Druško

!Opasni Haški standardi

Dženana Karup Druško

Photo: lična arhiva

18

Nema dokaza da je Srbija pomagala i učestvovala u zločinima počinjenim u ratu u BiH, poruka je iz oslobadajuće presude **Momčilu Perišiću**, nekadašnjem načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije. Nakon toga Tribunal izriče kaznu optuženima iz BiH za genocid u Srebrenici (po prvi put i u Žepi u slučaju **Tolimir**), i presudu najvišim funkcionerima MUP-a RS-a (**Mičo Stanišić**) kojom je dokazano da je postojao zločinački poduhvat kome je cilj bio stvaranje etnički čiste države srpskog naroda i da je odluka o tome donesena još 1991. na Skupštini srpskog naroda. Je li to haška "istina" o ratu u BiH, da se radilo o "nesretnom sukobu" kako se on naziva u dokumentu Dejtonskog sporazuma, ili o građanskom ratu kako godinama tvrde zvanični Beograd?

Nesumnjivo da je Haški tribunal proteklih godina prikupio dokumentaciju ogromne vrijednosti i koju, da nije bilo ovog međunarodnog suda, nijedan nacionalni sud na prostoru nekadašnje SFRJ nikad ne bi uspio dobiti. Uz to, neke od presuda Haškog tribunala ući će u historiju, kao što su presude za masovna silovanja u Foči, za koje je ICTY izrekao visoke zatvorske kazne ocjenjujući ih kao stravične ratne zločine. Ili presude o genocidu u Srebrenici, etničkim čišćenjima, logorima, opsadi Sarajeva... Ili sad već skoro zaboravljene presude da se u BiH radilo o međunarodnim sukobima, kad su u pitanju uloge i Srbije i Hrvatske u ratu u BiH, u slučajevima **Duško Tadić, Aleksovi, Blaškić, Kordić i Martinović-Naletić**.

Zašto je došlo do zaokreta u radu Haškog tribunala? Ono zbog čega je BiH postala još jednom žrtva ovaj put nisu interesi velike Srbije ili velike Hrvatske, već interesi velikih sila. Naime, uspostavljeni standardi po kojima se dokazuje komandna odgovornost, odnosno uloga jedne države u agresiji na drugu - pomaganjem kroz slanje naoružanja i stručnog kadra - postali su garancija svim onim državama koje vode ratove na teritoriji drugih država da niko od njih zbog toga neće odgovarati pred nekim međunarodnim sudom.

Interesantno je spomenuti raspravu između predsjednika vijeća i tužitelja koja je tada, 28.

marta 2011. prošla u javnosti potpuno nezapaženo, a do nje je došlo upravo tokom iznošenja završne riječi tužitelja u slučaju Perišić. Naime, **Mark Harmon**, koji je zastupao optužnicu protiv Perišića, svoju završnu riječ započeo je iznošenjem tvrdnje da je Perišić bio ratnik iz sjene sakriven iza "fasade poricanja rukovodstva iz Beograda da je SRJ učestvovala u sukobu u BiH". Zločinima, koji su detaljno navedeni u optužnici, Perišić je, kako je naveo tužitelj, "pomagao i doprinosa iz svoje kancelarije u Beogradu" pri čemu "žrtve nisu bile dio jednačine koju je Perišić razmatrao kad je sprovodio politiku svojih pretpostavljenih".

Harmon je dalje istakao da je Perišić znao da su glavni strateški ciljevi rukovodstva RS, usvojeni na Skupštini u maju 1992, bili razdvajanje Srba od Muslimana i Hrvata, uklanjanje Drine kao granice i podjela Sarajeva. Tužiteljstvo je to dokazalo dokumentom sa sastanka održanom u decembru 1992. na kojem su bili **Slobodan Milošević**, Perišić i drugi visoki srpski zvaničnici, i na kome je tadašnji predsjednik RS-a **Radovan Karadžić** jasno ponovio te ciljeve. Harmon je rekao da je Perišić bio svjestan da se ti ciljevi ne mogu ostvariti "bez upotrebe sile", zato što nesrpsko stanovništvo nije htjelo dobrovoljno napustiti svoje domove, ističući da je "general Perišić pružao ključnu pomoć u oficirima, municiji i oružju, koja je omogućila VRS-u da nastavi sa ratom i zločinima, potpuno svjestan namjera političkog vrha i Vojske RS-a i njihovih postupaka". Spomenuo je i dnevnik **Ratka Mladića** u kojima se navodi da je Perišić bio upoznat sa strateškim ciljevima u čijoj realizaciji je pomagala VJ i prije no što je Perišić imenovan za načelnika njenog Generalštaba što, po Harmonu, jasno ukazuje na "kontinuitet politike i odluka".

Uspostavljeni Haški standardi po kojima se dokazuje komandna odgovornost postali su garancija svim onim državama koje vode ratove na teritoriji drugih država da niko zbog toga neće odgovarati.

Međutim, dok je Harmon govorio o "združenom djelovanju" VJ i VRS-a, koja je počinila zločine nad nesrbima, **Bakone Moloto**, predsjednik sudskog vijeća, prekinuo ga je i uporedio njegove tvrdnje sa situacijom u Afganistanu gdje su počinjeni zločini nad civilima od strane snaga iz sastava NATO-a pitajući Harmona: "Da li to znači da su svi NATO komandanti, čije jedinice združeno djeluju, odgovorni za ratne zločine?" Ističući kako je to "politički eksplozivno pitanje" Harmon je odgovorio: "Cilj NATO-a nije da etnički očisti Afganistan, nego da se bori protiv talibana". Moloto je na to rekao: "Perišić nije optužen za etničko čišćenje", na šta mu je Harmon uzvratilo da je prisilno premještanje između 25.000 i 30.000 Muslimana iz Srebrenice, što se navodi u

optužnici, jednako etničkom čišćenju. No, Moloto je insistirao da mu Harmon objasni po čemu se razlikuje nekadašnji položaj generala Perišića od sadašnje situacije oficira NATO-a?! Na Harmonove argumente da "u Afganistanu NATO nema cilj da etnički čisti. Kao Amerikanac, znam i da su krivično gonjeni Amerikanci koji su počinili zločine i neki služe doživotnu kaznu. U Perišićevom slučaju niko nije bio krivično gonjen za zločine", Moloto je odgovorio protuargumentima: "Ali, NATO oficiri su, također, svjesni da su zločini u Afganistanu počinjeni, a i oni su nastavili da učestvuju u tom ratu. Znači li to da su svi oni krivi?" Raspravu je prekinuo sudija **Pedro David** iz Argentine, koji je tvrdeći da se radi o sasvim drugim okolnostima naglasio: "Upoređivanje Perišićeve odgovornosti sa odgovornošću oficira NATO-a u Afganistanu je neprimjerena generalizacija koja je manjkava i obmanjujuća."

Moloto je već tada ukazao da bi presuda Perišiću bila presuda bilo kom američkom oficiru koji je u Afganistanu branio “američke interese”, no prvostepeno vijeće je osudilo Perišića na 27 godina zatvora, a upravo Moloto je izdvojio svoje mišljenje iz najvećeg broja tačaka optužnice koje su po drugom dvojici sudija bile dokazane Perišiću. Komentirajući odluku Haškog tribunala kojom je oslobođen Perišić, istakao je da je u postupku protiv njega Tribunal prihvatio “realnost” da bivši načelnik Generalštaba VJ ne može biti optužen zato što brani granice svoje države, dok, na primjer, američki generali štite svoje nacionalne interese desetine hiljada kilometara daleko od svoje teritorije.

Iz presude Perišiću prozilazi da je na svakom sanduku municije, na svakom snajperu, tenku, avionu..., trebalo biti precizno naznačeno koji je sanduk (ili konvoj) vojne pomoći za podržavanje rata, a koji za činjenje zločina. Meron i suci, koji su učestvovali u donošenju ove odluke, standard dokazivanja su podigli tako do nevjerovatnih pravnih visina tražeći direktne naredbe o zločinima, čime su uspostavljeni novi standardi međunarodnog prava po kojima komandanti druge vojske koja je pomagala određeni rat i zločine nikada neće odgovarati. Nakon presude Perišiću **Benjamin Ferencz**, jedan od tužitelja iz Nürnberga, izjavio je da “oslobađanje odgovornih vođa utemeljeno na tehničko-pravnim nejasnoćama prkosi zdravom razumu i potkopava univerzalnu težnju za više mira u svijetu”.

Autorka je novinarka nedeljnika "Dani" iz Bosne i Hercegovine

Maja Munivrana Vajda

!Nasljeđe Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju – iz hrvatske perspektive

Maja Munivrana Vajda

Photo: lična arhiva

Nasljeđem Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u posljednje se vrijeme, kako se bliži završetak rada ovog suda, sve češće bavi kako sam MKSJ, tako i stručna i šira javnost. O ovoj kompleksnoj i višedimenzionalnoj temi, međutim, nema jedinstvenog stava. Ocjena rada MKSJ uostalom podrazumijeva slojevito empirijsko multidisciplinarno

istraživanje, no ja ću se u sljedećih par redaka osvrnuti tek na pojedine pozitivne i negativne aspekte rada MKSJ, prvenstveno iz pravne perspektive.

Ne može se zanijekati kako je MKSJ imao snažan pozitivan utjecaj na razvoj i afirmaciju međunarodnog kaznenog prava. Zajedno sa Međunarodnim kaznenim sudom za Ruandu, MKSJ je razvio bogatu jurisprudenciju i razradio obilježja međunarodnih zločina. Između ostalog, prepoznao je spolno nasilje kao čest i težak pojavni oblik ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti pa čak i genocida, iako definicijom tog djela eksplicitno nije obuhvaćeno silovanje i drugi oblici spolnog zlostavljanja.¹ Vrlo brzo u praksi MKSJ se razvilo shvaćanje kako je zločine protiv čovječnosti moguće počinuti i u nemeđunarodnom oružanom sukobu čime je otvoren put danas opće prihvaćenom i u Rimskom statutu kodificiranom stajalištu kako za postojanje zločina protiv čovječnosti nije uopće potrebno utvrditi postojanje oružanog sukoba, već je dovoljno da je riječ o širokom ili sustavnom napadu (što znači da je zločine protiv čovječnosti moguće počinuti i u vrijeme mira). Nadalje, iako neka od ponuđenih rješenja možda nisu potpuno usklađena s načelom osobne krivnje na način na koji se ovo načelo shvaća u modernim kaznenopravnim sustavima kontinentalnog pravnog kruga, MKSJ je ukazao na to kako u kontekstu međunarodnih zločina valja razvijati specifične oblike odgovornosti koji reflektiraju kolektivnu i sustavnu narav ovih djela. Možda najvažnije od svega, MKSJ je poslao jasnu poruku ne samo regiji, već i cijeloj međunarodnoj zajednici, kako se masovna i sustavna kršenja ljudskih prava više neće tolerirati i kako postoje institucije spremne preuzeti progon osoba najodgovornijih za počinjenje međunarodnih zločina onda kada nacionalni sudovi to ne žele ili nisu u mogućnosti učiniti. S tim u vezi iznimno je važna afirmacija individualne kaznene odgovornosti, i to ne samo neposrednih počinitelja, već i najviše rangiranih osoba, kako iz vojne hijerarhije, tako i političara, uključujući predsjednike država.

21

Osim isticanja ovih postignuća univerzalne naravi, od značenja za čitavu međunarodnu zajednicu, valja se ukratko osvrnuti i na specifični utjecaj koji je MKSJ imao na lokalnu zajednicu. Iz hrvatske perspektive možda bi kao najvažnije trebalo istaknuti postupnu promjenu klime i odnosa prema ratnim zločincima. Dok je početkom devedesetih u Hrvatskoj dominirao stav kako se u obrambenom ratu ne može počinuti ratni zločin², danas je to stajalište uglavnom, makar na deklarativnoj razini i u javnom diskursu, napušteno. Iako je to rezultat općenito sazrijevanja hrvatskog društva i niza drugih faktora, nedvojbeno je kako je i MKSJ u određenoj mjeri pridonio procesu suočavanja s prošlošću i s odgovornošću za ratne zločine koje je počinila vlastita strana u sukobu. Proces je potaknula i sve jača interakcija između MKSJ i domaćih pravosudnih tijela, potpomognuta izlaznom strategijom tribunala i nemogućnošću MKSJ da procesuiru sve, pa čak samo i najviše rangirane počinitelje kaznenih djela. Na temelju te interakcije hrvatska su pravosudna tijela formalno

¹ Drugo je pitanje je li takvo ekstenzivno tumačenje pojedinih objektivnih obilježja djela u skladu s vrlo restriktivnim poimanjem genocidne namjere uništenja kao fizičkog ili biološkog uništenja (za koje se MKSJ jasno opredijelio u predmetu Krstić).

² Tu je tezu javno svojevremeno zastupao čak i jedan sudac Vrhovnog suda.

preuzela jedan postupak, dok je u više predmeta postupak pokrenut na temelju neformalne suradnje između tužiteljstava.

Ne treba zaboraviti ni razvoj pravne regulative u Hrvatskoj. Pod utjecajem recentnog razvoja međunarodnog kaznenog prava Hrvatska je 2004. godine u svoj Kazneni zakon implementirala zločine protiv čovječnosti i zapovjednu odgovornost te na taj način propisala kažnjivost ne samo onih zapovjednika koji su namjerno propustili spriječiti počinjenje međunarodnih zločina, već i onih koji su u pogledu počinjenja zločina bili nehajni, jer su propustili dužnost nadzora ili pak nisu kaznili svoje podređene nakon što su saznali za njihovo sudjelovanje u počinjenju tih djela.³ Nedavnim stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona međunarodni su zločini u hrvatskom pravu formalno zapravo posve usklađeni s međunarodnim izvorima, prvenstveno Rimskim statutom, koji je u velikoj mjeri kodificirao tumačenja iskristalizirana kroz sudsku praksu MKSJ.⁴ Proces implementacije, međutim, tu ne staje, a to, čini se, hrvatski sudovi ponekad gube iz vida. Činjenicu da je izvor implementiranih kaznenih djela međunarodno pravo treba uzeti u obzir pri njihovu tumačenju. Iako je i Ustavni sud RH naglasio kako je, kada je riječ o međunarodnim zločinima, dužnost suda da u presudi kojom se optuženik oglašava krivim točno navede koja je pravila međunarodnog prava prekršio, pri suđenju za međunarodne zločine hrvatski bi sudovi trebali otići i korak dalje – u obzir bi trebali uzeti ne samo relevantne norme međunarodnog prava, već i međunarodnu, a gdje je to prikladno i poredbenu sudsku praksu koja razrađuje i tumači obilježja ovih djela.

22

Konačno, je li MKSJ mogao postići više? Je li mogao postati značajniji akter u Hrvatskoj i u cijeloj regiji? Odgovor na ta pitanja je nesumnjivo pozitivan. Relativno lošoj recepciji i negativnoj predodžbi građana u regiji pridonijelo je niz faktora, od često isticane selektivnosti Tužiteljstva MKSJ prilikom odlučivanja o konkretnim optuženicima odnosno konkretnim optužbama pa do nedosljednosti sudaca prilikom odmjeravanja kazne, kojemu je, čini se ponekad, MKSJ pristupao stihijski, bez jasno izražene i formulirane politike i svrhe kažnjavanja. Nedovoljna pažnja je pružena i mehanizmima zaštite i podrške žrtvama, a kritika se može uputiti i inzistiranju na pojedinim pravnim institutima koji svoje porijeklo vuku iz anglosaksonskog pravnog sustava, nepoznatom okrivljenicima, njihovim odvjetnicima i drugim sudionicima u postupku. Glavni razlog negativne percepcije rada MKSJ u Hrvatskoj i u regiji, iako ne treba zaboraviti ni kontinuiranu političku manipulaciju i pristrano medijsko izvještavanje, čini se, ipak leži u činjenici da je sam sud u određenoj mjeri zanemario lokalnu zajednicu kao svoju najvažniju publiku te je veću pažnju pridavao reakciji i shvaćanjima međunarodne zajednice. Pritom valja upozoriti kako su MKSJ-u zadani vrlo ambiciozni ciljevi. Osim individualizacije krivnje i osude počinitelja

Pod uticajem MKSJ razvila se i pravna regulativa u Hrvatskoj ali to, čini se, hrvatski sudovi ponekad gube iz vida.

³ Ipak, zbog strogog poimanja načela zakonitosti dominira stajalište kako ove odredbe nije moguće primijeniti na djela počinjena prije njihova stupanja na snagu.

⁴ Naravno, od nekih je shvaćanja zastupljenih pred MKSJ, stalni Međunarodni krivični sud (MKS) i odstupio, no upravo i takva odstupanja od shvaćanja koja su se u praksi pokazala neadekvatnima valja cijeniti kao važan aspekt nasljedja MKSJ.

međunarodnih zločina, od MKSJ se očekivao i doprinos izgradnji i očuvanju mira, pomirbi u regiji, utvrđenju povijesne istine, itd; ciljevi koje se ne mogu ostvariti bez odgovarajuće komunikacije sa javnosti i lokalnom zajednicom. MKSJ je vrlo kasno shvatio važnost tzv. *outreach* programa, a oni zbog nedostatka uloženi sredstava i energije nikad nisu zaživjeli na način koji bi mogao stvarno doprinijeti razumijevanju i povećanju legitimiteta međunarodnog kaznenog pravosuđa u regiji. U pravnoj se znanosti često ističe kako „*not only must justice be done; it must also be seen to be done*“. Međunarodno kazneno pravosuđe mora ozbiljno shvatiti ovu maksimu želi li osigurati svoj dugoročni legitimitet.

Autorka je docentica je na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu

INTERVIJU

Nerma Jelačić, šefica
Odseka za komunikacije
Međunarodnog krivičnog
suda za bivšu Jugoslaviju
!Tribunal
ne može sam protiv
politizacije i
senzacionalizma

*Nerma Jelačić
Photo: Novosti*

Nerma Jelačić radi u Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju od 2008. godine, a danas je na poziciji šefice Odseka za komunikaciju tog Suda. Pre toga, veliki ugled stekla je dugogodišnjim novinarskim izveštavanjem o ratnim zločinima. Za !Glas Inicijative za REKOM govori o nasleđu Tribunala i o putevima do pomirenja u regionu.

Šta je po vama najvažnije nasleđe Tribunala?

Kada govorimo o naslijeđu Tribunala, ono se može vrlo široko koncipirati i pod njim podrazumjevamo sve ono što će ovaj sud predati raznovrsnim nasljednicima. U javnim raspravama i u stručnim diskusijama obično čujemo da naslijeđe Tribunala uključuje, između ostalog, zaključke Međunarodnog suda sadržane u njegovim presudama, njegov doprinos razvoju međunarodnog prava, spisa i arhiva, te doprinos vladavini prava na teritoriji bivše Jugoslavije i napretku međunarodne pravde. Po meni, glavno pitanje je kako će oni kojima sve ovo budemo ostavili to koristiti.

U vrijeme kada je Tribunal osnovan, nacionalni sudovi zemalja nastalih raspadom

Jugoslavije nisu bili u stanju da procesuiraju zločine počinjene u sukobima. Duboko sam uvjeren: da nije bilo Tribunala, ratni zločini ne bi bili procesuirani na prostorima bivše Jugoslavije i vladala bi apsolutna nekažnjivost.

Naravno, neupitno je da su mišljenja o učinkovitosti Tribunala podijeljena u regionu gdje prošlost još uvek razjedinjuje ljude.

Kada razmišljam o najvažnijem naslijeđu Tribunala, osim toga što su neki od ključnih aktera završili pred licem pravde, arhivsku građu i dokumente koje su sakupljeni i objelodanjeni vidim kao najvažnije za širi proces suočavanja s prošlošću. Ovi dokumenti, naravno, ne predstavljaju kompletnu priču o onome što se desilo na prostoru bivše Jugoslavije, ali veliki dio toga je u Tribunalovoj arhivi. Sigurna sam da ni polovina tih dokumenata ne bi bila objelodanjena dobrovoljno čak ni nakon više od 20 godina od raspada Jugoslavije. Neki od tih dokumenata su odigrali ključnu ulogu u predmetima pred Tribunalom, ali sigurno mogu odigrati još značajniju ulogu u paralelnim procesima suočavanja s prošlošću i izučavanju uzroka i posledica rata.

Istovremeno, procesuiranje najodgovornijih za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji je doprinelo pružanju osećaja pravde bar nekim od žrtava zločina, te ujedno i otkrivanju istine o zločinima koji su počinjeni.

Česta je ocena da je više oslobođajućih presuda u poslednjih godinu dana bacilo veliku senku na ukupno postignuće Tribunala. Da li *Outreach* Tribunala može ili planira da učini nešto po tom pitanju?

24

Zaista su retke prilike kada su sve strane koje su sudjelovale u ratu bile zadovoljne presudama Tribunala. Svjesna sam reakcija na nedavne odluke Tribunala, kao i rezultata koje su one imale na rad mog Odseka u regionu. Naime, veliki broj aktivnosti u regionu, a skoro svi planovi za Srbiju, zaustavljeni su kao rezultat nekih reakcija i odluka. Međutim, ukupno postignuće Tribunala se ne može ocjenjivati na osnovu nekoliko presuda, već se mora uzeti u obzir sve ono što je do sada urađeno. A urađeno je mnogo, i to uprkos skepticizmu koji je pratio Tribunal od samog osnivanja.

Iako je ovaj sud postavio temelje onoga što se zove *Outreach*, a u čemu su nas ostali međunarodni sudovi slijedili, moje osobno mišljenje je da su svi sudovi koji se bave procesuiranjem ratnih zločina mogli da se strastvenije uključe u objašnjavanje svog mandata a naročito svojih odluka. Međutim, svima onima koji redovito prate rad Tribunala jasno je da je ta vrsta angažmana našem *Outreach*-u, ali i ostalim sudovima te vrste, do neke mere ograničena. Nadam se da će jedna od naučenih lekcija nakon zatvaranja ovog Tribunala biti spoznaja međunarodnih pravnika da ovakvi sudovi imaju širu ulogu od ocjenjivanja nevinosti ili krivice pojedinaca, i da će pronaći način da odigraju aktivniju ulogu u suočavanju s prošlošću van sudnica.

Kako gledate na ocene da su te presude (Gotovini, Markaču, Perišiću, Haradinaju) produbile jaz između naroda, umesto da doprinesu pomirenju, jednom od deklariranih ciljeva Tribunala?

Tačno je da su nedavne presude izazvale dosta negodovanja u zemljama bivše Jugoslavije. Međutim, kao što sam već rekla, retko se dešava da su sve strane koje su učestvovala u ratu zadovoljne presudama Tribunala. Od mog dolaska u Tribunal 2008. godine mogu se sjetiti samo jedne jedine presude od više od desetina njih koju su pozdravile obje strane u konfliktu.

Smatram da će se generalna ocjena ukupne učinkovitosti suda moći donijeti tek s određenom istorijskom distancom i nakon okončanja svih procesa koji se vode pred Sudom.

Šta mislite, zbog čega sudske činjenice utvrđene pred Tribunalom i dalje nisu opšte poznate i prihvaćene u javnom mnjenju u regionu, ili se koriste na selektivna načina?

Proces suočavanja sa prošlošću je dug i bolan i nažalost naša društva, čini se, nisu još u potpunosti spremna da se ovim procesom ozbiljno bave. Naravno, tu su nevladine organizacije, civilno društvo i pojedini političari i akademici na primjer, ali fali nam spoznaja društva u cjelini. U situaciji kada je poricanje zločina sveprisutno, selektivno korišćenje sudskih činjenica utvrđenih pred Tribunalom ide na ruku onima koji taj proces žele da gurnu pod tepih.

Outreach program Tribunala godinama radi na približavanju rada Međunarodnog suda zajednicama u bivšoj Jugoslaviji i njegovog doprinosa ustanovljenju istine o mnogim događajima koji su se tijekom rata desili na prostorima bivše Jugoslavije. Nažalost, naši napori često padnu u zasenak senzacionalističkog izvještavanja medija i neretko vrlo neodgovornog političkog diskursa. Naši napori, sredstva (govorim isključivo za *Outreach*) i mogućnosti su nedovoljni da se izbore protiv rezultata dugogodišnje politizacije mandata i rada Tribunala.

25

Bosna i Hercegovina i Kosovo opredelile su se za državne strategije tranzicione pravde. Šta se po vama može očekivati, kakvi rezultati? Šta će biti najveći izazovi takvog pristupa?

Državne strategije tranzicione pravde su veoma ambiciozno postavljene. Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, pitanje je da li postoji mogućnost da se ispoštuju rokovi i zadaci koji su postavljeni ovom strategijom. Osobno smatram da je ispunjavanje strategije od izuzetne važnosti zbog brzine procesuiranja velikog broja ratnih zločina.

Pre nego ste postali portparolka Tribunala, povodom hapšenja Milana Lukića ste, kao nekadašnja Višegradanka, napisali za *The Guardian* da je prekasno za pravdu. Šta danas možete da poručite žrtvama koje i dalje tako misle o suđenjima za ratne zločine?

Ja nisam nikada napisala ili rekla da je prekasno za pravdu – jer smatram i vjerujem da nikada nije prekasno i da nikada ne treba odustati. Kada je Milan Lukić uhapšen 2005. godine, ja sam pozdravila njegovo hapšenje ali sam rekla da ako ostane na tome, ono samo neće donijeti pravdu žrtvama Višegrada. Poruka koju sam pokušala poslati je da “najpoznatiji”, “najokrutniji” ili “velike ribe” nisu jedini činili zločine, bilo da govorimo o Višegradu, Foči ili nekom drugom gradu. Međunarodni mediji su u to vrijeme često izvještavali o haškim bjeguncima kao jedinim ili najvažnijim za proces pomirenja, a za mene je bilo važno da se shvati da oni nisu sami mogli počiniti te zločine i da su pojedinim

žrtvama drugi, neidentifikovani počinioci možda isto toliko važni ili važniji. Isto tako se u to vrijeme u međunarodnim medijima pisalo o 3-4 "najveća" ili "najpoznatija" mjesta zločina, a ja sam istovremeno pokušavala podići svijest o nekim manje poznatim stratištima, jer smatram da ne smiju biti zaboravljena, i da se ne smije stvoriti jaz među žrtvama ili osjećaj da njihova patnja nije jednako važna i jednako nedopustiva.

Šta mislite o Inicijativi za osnivanje REKOM-a - podržavate li njegovo osnivanje?

Ja sam osobno od samog početka, još prije mog dolaska u Tribunal, podržavala ideju o osnivanju REKOM-a. Sretna sam da su od mog dolaska u ovu instituciju Tribunalovi predsjednici kao i Sekretar suda u svojim zvaničnim obraćanjima isticali kako je ova inicijativa važan mehanizam u procesu pomirenja i suočavanju sa prošlošću na prostorima bivše Jugoslavije i kao takva komplementarna radu MKSJ. Poznato Vam je da prijašnje inicijative nisu uvijek dobile zeleno svjetlo od MKSJ, niti se Tribunal kao institucija izjašnjavao o njima. Iskreno se nadam da će Inicijativa zaživjeti i da će moći da iskoristi bogato naslijeđe Tribunala u svom radu.

Jelena Grujić

GLAS ŽRTAVA

26

**Svjedočenje:
Đorđe Krstić
!Dajte da već
počnemo danas
živiti!**

**Ne može vlast donjeti ništa
dobro, ako su na vlasti
trenutno, pa i jesu na
vlasti trenutno, ljudi koji
su učestvovali u ratu.**

O stradanjima u Bijeljini je na Trećem Regionalnom forumu o mehanizmima za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji, održanom u Beogradu, 11. i 12. februara 2008, govorio Đorđe Krstić. Svedočenje o istim događajima iz ugla njegovog komšije Jusufa Trbića preneli smo u prošlom broju.

Kolega, komšija moj Jusuf je ispričao priču lijepo, jer on je i književnik i novinar. Ja to ne znam tako pričati. Ono što sam znao, znao sam da... imao sam neodoljivu potrebu u toku

Dorđe Krstić

Photo: FHP arhiva

ovih nesretnih zbivanja da pomognem ljudima i pomogao sam, moja kuća je pomogla koliko je mogla. To je Jusuf i napisao u svojim knjigama na par mjesta. Moja kuća je pomagala ne samo Bošnjake, nego sve kojima je trebala pomoć u tom periodu. Ja ih neću nabrajati da vas ne mučim. Meni pravo da vam kažem, emotivna sam osoba, i kamen mi je u stomaku a preznojio sam se mada se teško znojim. Ne zna se šta je potresnije, jel ovo što su [na istom Forumu; prim.ur] pričala djeca o svojim roditeljima ili ne znam, majke o djeci ili sestre, ili očevi. Sve je toliko potresno da je stvarno... da sam izmučen ovim potresnim pričama. Ali evo, ja ću nekako da kažem o toj Bijeljini, stvarno kao primjeru koji je kroz istoriju imao jednu toleranciju ili jedan lijep život. Ja neću navoditi puno slučajeva ali samo da navedem iz Drugog svjetskog rata. **Ujdurović Mujo** je spašavao Srbe i bio je ubijen od zlikovaca zato što je vadio iz Jasenovca i pomagao Srbe. Ali nije samo on, nego je bilo još takvih porodica. Obrnuto, i Srbi su pomagali i sklanjali Muslimane, da sada ne dužimo. [Želim] da se zahvalim i tim stradanim Muslimanima, nastradalim [tokom posljednjeg rata], koji su i meni pomogli. Ja... mislim, moja je porodica pomagala i ovaj, ali mi se na neki način uzvratilo. Što kaže narod – dobro se dobrim vraća. Moje je dijete 1995. godine 20. marta na Majejici

zarobljeno, teško ranjeno i dok je još bio... nije bio ranjen, izvukao je te neke ranjene. Poginula su dva-tri, i ostao je među posljednjima i on je teško ranjen. Naišla je ekipa [Muslimani]. Posle toga je naišla druga ekipa, sanitetlije i htjeli su da ide. Međutim, on je bio nepomičan. Onda je jedan stariji čovjek rekao: "Dajte da spašavamo mladost" i oni su prihvatili, jer njemu je tada bilo nepunih 20 godina, momak stvarno lijepo sportski građen, lijep, ne što je... svačije dijete je lijepo ali... I oni su prihvatili. Stavili su ga na nosila i prenijeli. Mislim iz onog iskaza kada je razmjenjen nakon šest mjeseci i devet dana, znam toliko, mada on ne želi mnogo da priča. Tražio je tada vode. Nisu mu dali vode, nego su mu dali limun. Proveli su ga kroz minirano polje, došli u poljsku bolnicu. Tamo su udarile granate, pao sa operacionog stola, pa posle prebačen u Tuzlu i tamo je korektno operisan, da bi nakon izlaska na kontroli na VMA u Beogradu, rekli da je korektno liječen i korektno operisan. Danas je on pokretan, živ, radi i ovaj, hoću da kažem, da se zahvalim svima... svom tom osoblju iz Tuzle, jer su puno od mojih komšija i komšinica, koji su napustili u međuvremenu Bijeljini, kojima smo mi pomagali, došli u bolnicu i masovno su obilazili, donosili ponude. I njima nije bilo jasno otkud da žene Muslimanke dolaze sada nekom Srbinu, četniku tamo, da mu izlaze u susret. [...] Ja se zahvaljujem svim ovim mojim komšinicama i komšnjama i ljekarima i pogotovo ovom čovjeku koji je imao dobrote da kaže da spašava mladost i da su ga spasili, jer su ga prebacili. Mogli su da ga ostave da umre na, mislim, na Majeveci. Eto, otprilike, tako... što kaže Jusuf, da damo malo i vedrine da ima ljudi svuda i nije samo moja porodica pomagala u ovom posljednjem kijametu i ratu, da kažem tako. Bilo je još porodica srpskih koje su pomagale, jer u Bijeljini su stvarno stradali Muslimani. Stradali Muslimani. Tamo ako je bilo tri-četiri pogibije Srba, nisu poginuli od muslimanske ruke, nego od namještaljke. Tako da što su stradali, stvarno su stradali, kažem, stradali su Muslimani. Još jednom kažem da se zahvalim svim tim koji su imali razumjevanja i koji su pomogli i meni, jer mi se vratilo na neki način, pošto smo i mi izlazili u susret. I imam potrebu, stvarno imam potrebu, da gledajući ovaj skup i ove priče tako teške, da izrazim moje ljudsko saučešće lično svim ovim žrtvama, porodicama koje su imale žrtve u ratu, jer nisam imao priliku da na javnom skupu to kažem. Izražavam saučešće moje ljudsko, duboko saučešće za sve ove, bez obzira iz koje nacionalnosti ili na kom su ratištu ili kod kuće stradali, jer to nisu sigurno zaslužili. Smatram da je preko 90 posto poštenih ljudi i nisu zaslužili ovo što danas imamo. I još nešto samo na kraju da kažem. Evo, sve ovo što smo slušali dobro je da se čuje i dobro je da se zapiše, da se ne pišu posle dvije-tri istorije, da se zna šta je istina. Ali sa ovog skupa ja bar očekujem da nešto se i neka inicijativa pokrene da se nešto mjenja u ovom društvu. Jer mi evo, pričali smo i pričamo. Uglavnom, teško se mjenja. Mislim da treba promjeniti vlast. Ne može vlast donjeti ništa dobro, ako su na vlasti trenutno, pa i jesu na vlasti trenutno, ljudi koji su učestvovali u ratu. Na svim ključnim funkcijama danas na vlasti nalaze se ljudi koji su učestvovali u ratu i koji brane svoje pozicije. Jusuf je to rekao. Ako oni i dalje huškaju ljude, ako su nacionalisti, šovinisti, ne možemo mi očekivati ni da idemo u Evropu, ni da nama bude u nekoj budućnosti... Pa dajte vi da mi živimo danas, da već počnemo danas živiti, da ta djeca i omladina već danas vide a ne sve neku budućnost. Dok oni dočekaju budućnost, ostariće i oni. Eto, toliko ja, da ne zadržavam više. Hvala vam.

PROCES REKOM

Debata o instrumentima za otkrivanje i kazivanje činjenica o prošlosti pokrenuta je u maju 2006. godine na Prvom regionalnom forumu za tranzicionu pravdu, koji su organizovali Fond za humanitarno pravo (Srbija), Istraživačko-dokumentacioni centar (BiH) i Documenta (Hrvatska). Učesnici, predstavnici nevladinih organizacija i udruženja porodica nestalih i žrtava iz post-jugoslovenskih zemalja, zauzeli su se za regionalni pristup u utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima, s obrazloženjem da se rat odvijao na području više država i da žrtve i počinioci, u većini slučajeva, ne žive u istoj državi.

Koalicija za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u ratovima u bivšoj Jugoslaviji (REKOM) osnovana je na Četvrtom regionalnom forumu za tranzicionu pravdu, 28.10.2008. godine u Prištini. Inicijativa REKOM je tokom preko tri godine intenzivnih konsultacija u celom regionu nekadašnje SFRJ, sa preko 6000 različitih učesnika, podstakla najobimniju društvenu debatu ikada organizovanu na ovim prostorima. Na osnovu predloga, zahteva, potreba i stavova učesnika tog konsultativnog procesa za osnivanje REKOM, napisan je i 26.03.2011. godine javnosti predočen predlog Statuta REKOM, koji je, zajedno sa više od pola miliona potpisa podrške, upućen najvišim institucijama država u regionu.

U oktobru 2011. godine formiran je regionalni tim zagovarača za REKOM, koji predvode finalnu fazu procesa REKOM. Od država regiona se traži osnivanje nezavisne, međudržavne Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama ratnih zločina i drugih teških kršenja ljudskih prava počinjenih na teritoriji bivše SFRJ u periodu 1991-2001. Stav Koalicije za REKOM je da osnovni zadatak REKOM-a treba da bude utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i imenovanje stradalih, ubijenih i nestalih, a o ostalim ciljevima i zadacima konačnu odluku bi trebalo da donesu vlade, koje će zajednički osnovati REKOM.

!Glas je publikacija čiji je osnovni cilj da informiše članove i članice Koalicije za REKOM, brojne podržavaoce Inicijative i svu zainteresovanu javnost o procesu REKOM. Publikacija se bavi i progresom tranzicione pravde u regionu. Izdanja su na bosansko/hrvatsko/srpsko/crnogorskom, kao i albanskom, engleskom, makedonskom i slovenačkom jeziku.

koalicija za
REKOM

www.zarekom.org

local
community

Remplim!
Drejtese

20 Spogo
Bpaika

Tranziciska
pravichnost v
postjugoslavansk
Drzava

